

Odnos cilja operacije i zadataka za njegovo ostvarenje

Pukovnik mr ŽIVORAD VUJČIĆ

U radu se ukazuje na pojmovnu i terminološku nerazgraničenost između cilja operacije i zadataka za njegovo ostvarenje. Definisanjem osnovnih obeležja cilja, kao što su sadržaj, interval i obim postizanja, autor doprinosi pojašnjavanju tih pojmova. Radi utvrđivanja kvaliteta odabranog cilja, a naročito radi sprovođenja analize njegovog ostvarenja, obrađeni su kriterijumi za izbor i merenje ostvarenja cilja operacije.

Mera kvaliteta ostvarenja cilja u odnosu na angažovane resurse je rezultat, koji ima kvantitativnu i kvalitativnu komponentu. Kvantitativnu komponentu čini efektivnost, a kvalitativnu efikasnost ostvarenja cilja.

U okviru predmeta kojim se bavi operatika, kao jedna od najvažnijih grana ratne veštine, odnos između cilja operacije i zadataka strategijske grupacije koja izvodi operaciju jedan je od njegovih manje istraženih delova. Odgovor na pitanje šta je uzrok takvom stanju može se dobiti samo pomoću dublje i sveobuhvatnije analize. Međutim, sigurno je da su, pored nedovoljnog poznavanja i korišćenja informatičke podrške, razlog i terminološka neodređenost pojmova *cilj* i *zadatak*. Naime, u svakodnevnom govoru često se zamenjuje značenje pojmova *cilj* i *zadatak*, a na osnovu tumačenja u raznim leksikonima i rečnicima i ne postoji između njih neka veća razlika u značenju, jer i *cilj* i *zadatak* imaju zajedničke odrednice: „ono što treba uraditi, postići, ostvariti“, itd. Međutim, u operatici i uopšte u ratnoj veštini *cilj* i *zadatak* se razmatraju i tretiraju kao dva posebna pojma, koji su međusobno zavisni i veoma povezani. No, ni u vojnoj literaturi se ne može naći odgovarajuće naučno postavljeno metodološko i pojmovno razgraničenje između cilja i zadatka. To i jeste razlog što se pri izradi komandno-štabnih dokumenata, diplomatskih radova itd. ta dva pojma često ne razlikuju, a u nekim slučajevima i poistovećuju. Na primer, u internoj literaturi i tim radovima definicije cilja i zadatka odbrambene operacije strategijske grupacije često se mogu naći u sledećem obliku:

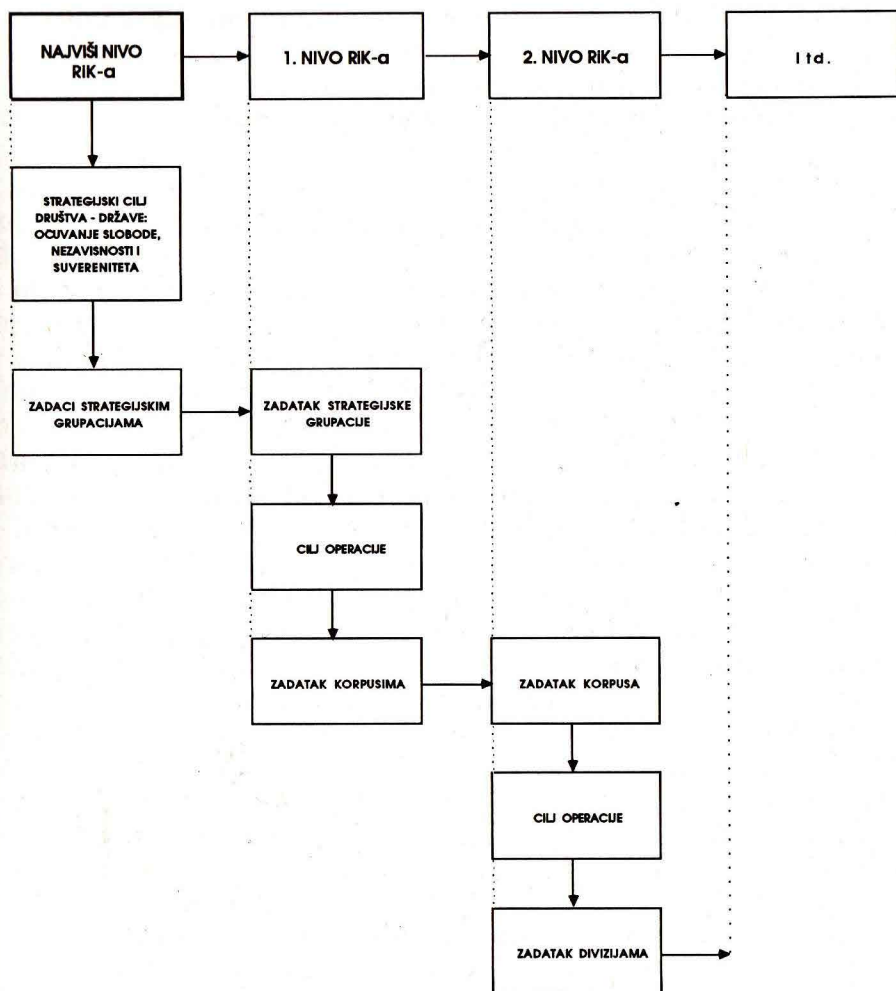
„Cilj odbrambene operacije strategijske grupacije je da se neprijatelju nanese što veći gubici, usporavaju i razvlače njegove snage, zaustavi njihov napad, sačuvaju vlastite snage od većih gubitaka, preuzme inicijativa i stvore uslovi za prelazak u napadnu operaciju strategijskog značaja radi njegovog izbacivanja sa naše teritorije“.

„Osnovni *zadatak* strategijske grupacije je da zavisno od vrste agresije, vida dejstva i drugih uslova u kojima se operacija izvodi, nanosi neprijatelju gubitke, brani ili zauzima određeni prostor, razvlači mu snage, slama njegovu napadnu moć, preuzima inicijativu, razbija ga i stvara uslove za izbacivanje i izbacuje ga sa određenog dela naše teritorije“.

Očigledno, u navedenom primeru definicije cilja i zadatka imaju mnogo zajedničkih elemenata jer se u njima ponavljaju sintagme, odnosno izrazi i rečenice: „nanošenje neprijatelju što većih gubitaka“, „razvlačenje njegovih snaga“, „preuzimanje inicijative“ i „stvaranje uslova za izbacivanje sa naše teritorije“, što ukazuje na poistovećivanje cilja i zadatka.

Uništenje neprijateljeve žive sile, u načelu, ne treba definisati kao cilj operacije strategijske grupacije, već to može biti samo jedan od zadataka za ostvarenje cilja. Međutim, uništenje neprijateljeve žive sile može biti cilj borbenih dejstava taktičkog nivoa, a izuzetno i operacije, i to samo u slučaju operacije protivvazdušnog desanta, gde je osnovni cilj njegovo razbijanje i uništenje. Shodno takvom stanovištu, navedena definicija cilja odbrambene operacije mogla bi, načelno, da glasi: zaustaviti napad neprijatelja do linije A–B–C–D, sačuvati vlastite snage od većih gubitaka, preuzeti inicijativu i stvoriti uslove za prelazak u napadnu operaciju radi izbacivanja neprijatelja sa naše teritorije. U ovoj definiciji cilja odbrambene operacije izostavljen je način ostvarenja, odnosno dostizanja cilja: „nanošenjem neprijatelju što većih gubitaka“, „razvlačenjem njegovih snaga“ itd., jer su to elementi zadatka operacije.

Proces rukovođenja i komandovanja (RiK) višesložni je hijerarhijski sistem koji, zbog tog svojstva, ne može imati iste ciljeve na različitim nivoima komandovanja. Umesto istih, on se sastoji od „drveta ciljeva“. U praksi, na pojedinim „granama drveta“ cilj se transformiše u zadatak, obično na nivou komandovanja nižem za jedan stepen. Naime, cilj najvišeg

nivoa komandovanja transformiše se u zadatak 1. nivoa, cilj 1. nivoa u zadatak 2. nivoa i tako do najnižeg nivoa rukovođenja i komandovanja (sl. 1). Takođe, na određenom nivou RiK-a na osnovu dobijenog zadatka od višeg nivoa određuje se cilj sopstvenog nivoa. Navedene obostrane transformacije su možda i osnovni razlog što nema jasne razlike između cilja i zadatka. Međutim, na istom nivou komandovanja mora se praviti razlika između cilja i zadatka jer treba poći od načela da je razlog za obavljanje jednog zadatka uvek iniciran dostizanjem željenog cilja. Zbog navedenog, postavlja se pi-

tanje šta treba da sadrži definicija cilja, a šta definicija zadatka. Naime, tačno definisanje pojmova *cilj*, *zadatak* i *rezultat* umnogome će doprineti jasnoći i preciznosti naređenja i olakšati njihovo praćenje i kontrolu realizacije.

OSNOVNA OBELEŽJA I DEFINICIJA CILJA

U svakodnevnom životu i radu, u nauci, filozofiji i ostalim ljudskim delatnostima pojam *cilj* ima veoma široko značenje: beleg u koji se gađa, crta do koje se trči ili pliva, vrh do kojeg se penje ili dno do kojeg se spušta itd., a figurativno: ono čemu se teži, što želi da se postigne, svrha itd.

Pod ciljem se u operacionim istraživanjima podrazumeva tačka u prostoru stanja u koje želimo da prevedemo naš sistem a da, pri tome, kriterijum koji smo postavili dostigne ekstrem. Drugim rečima, cilj je željeno stanje sistema, željeni izlaz ili željeni podskup u okviru stanja sistema, odnosno izlaza.

U opštijem smislu, u vojnoj terminologiji „cilj označava htenje (nameru) da se nešto postigne svesnim delovanjem (akcijom) pojedinca, grupe ili jedinice. U tom smislu, u njemu je sadržaj i krajnji efekat (rezultat) akcije – uništiti ili zarobiti protivnika, zauzeti ili odbraniti određeni objekat (teritoriju), sprečiti neprijatelja da nešto postigne i sl.“¹ Ovako postavljena definicija cilja takođe nije kompletna, jer se u njoj poistovećuju rezultat i cilj iako je poznato da je rezultat mera kvaliteta ostvarenja cilja.

Navedena značenja cilja imaju osnovna obeležja koja se prepoznaju u svakom cilju. M. Thomas smatra da su to sadržaj, interval i obim cilja.²

Sadržaj cilja

Prvo i najvažnije obeležje svakog cilja jeste njegov sadržaj, koji treba da bude definisan tako da omogući kvantifikaciju i merljivost cilja. Taj zahtev daje cilju egzaktnost, kako u kontroli ostvarivanja, tako i u analizi nakon ostvarenja. To znači da sadržaj cilja operacije mora biti realno određen i jasno

¹ *Vojna enciklopedija*, drugo izdanje, knjiga 2, VIZ, Beograd, 1971, str. 172.

² Maximilian J. Thomas, *Militarishes Führen und Entscheiden*, Hamburg, 1978, p. 87.

definisan, jer su svaka nerealnost i nejasnoća u koliziji sa zahtevom za egzaktnošću.

Sadržaj cilja operacije čini skup ciljeva jedinica koje izvode bojeve, borbe i druge taktičke radnje prema jedinstvenoj zamisli izvođenja operacije. Složenost sadržaja cilja operacije posljedica je složenosti i kompleksnosti aktivnosti i činilaca koje je u obliku zadataka nužno realizovati – obaviti radi dostizanja postavljenog cilja. Sadržaj cilja mora biti ostvarljiv i jasno i precizno utvrđen. U odnosu na značaj sadržaja, cilj operacije može biti *operativni i stratejski*:

„*Stratejski* cilj nekog borbenog dejstva obuhvata vojnu interesnu vrednost za čije se ostvarenje preduzima operacija najvišeg nivoa i značaja za određene oružane snage. To je načelno opšti cilj za čije ostvarenje se koriste odgovarajuće snage“.³

„*Operativni* cilj nekog borbenog dejstva obuhvata vojnu vrednost za čije se ostvarenje preduzima odgovarajuće (uglavnom) operativno borbeno dejstvo, odnosno za čije se ostvarivanje preduzima odgovarajuća operacija – u našoj doktrini označena kao operacija operativnog nivoa i značaja“.⁴

Interval cilja

Interval cilja ili period trajanja realizacije cilja obuhvata period za koji, ili nakon kojeg, cilj treba da bude ostvaren. Pošto se cilj operacije najčešće ostvaruje postupno, kao izvršenje više uzastopnih zadataka koji se sprovode po etapama, najčešći interval cilja u operaciji je *etapa*.

Broj i trajanje intervala cilja (etapa) različiti su i zavise od vrste operacije, odnosa snaga, vremena, načina dejstva neprijatelja, oblika borbenih dejstava, veličine zone, karakteristika zemljišta i drugih uslova. Operacije se najčešće izvode u dve-tri etape, od kojih svaka ima jasno utvrđen cilj, odnosno potcilj opšteg cilja operacije. Ciljevi operacije, prema intervalu, dele se na bliže, sledeće i krajnje ciljeve. Ta podela je hijerarhijska, postavljena je tako da se ide od najnižeg ka najvišem, odnosno od bližeg ka krajnjem cilju, pošto je

³ R. Šuljagić, *Neki teorijsko-metodološki aspekti ciljeva borbenih dejstava*, „Vojno delo“, br. 6/1988, str. 97.

⁴ Isto.

ostvarenje krajnjeg cilja uslovljeno ostvarenjem bližeg i sledećeg cilja.

Obim postizanja cilja

To svojstvo cilja u operaciji obično je definisano stepenom približavanja cilju u slučaju kada se očekuju problemi vezani za ostvarenje osnovnog cilja. Obimom postizanja cilja obično se utvrđuju potciljevi, što je naročito značajno kada pre početka i u toku planiranja i izvođenja operacije nema dovoljno informacija o „plavom“, pa se mogu očekivati iznenađenja. Tako se, pored određivanja osnovnog – „optimalnog“ cilja, daje i naredni – „dovoljni cilj“ – u slučaju da se značajno odstupi od predviđanja u proceni situacije. Ukoliko cilj nema nijedno od navedenih obeležja, nerealan je i neostvarljiv, pa i nije cilj, već želja. Zbog toga se pri njegovom određivanju treba pridržavati osnovnih načela koja ga determinišu, a to su:

- 1) da je cilj ostvarljiv,
- 2) da je ostvarljivost moguća u realnom i željenom vremenu,
- 3) da je „cena“ dostizanja cilja prihvatljiva,
- 4) da je moguće praćenje ostvarivanja postavljenog cilja preko kontrole realizacije zadataka.

Osim tih načela, za pravilan izbor cilja važno je utvrditi i pravilo ili kriterijume koji služe za izbor, a kasnije i za određivanje mere dostizanja planiranog cilja.

KRITERIJUM ZA IZBOR I MERENJE OSTVARENJA CILJA OPERACIJE

Kriterijum služi za utvrđivanje principa ili pravila prema kojima se može odrediti cilj operacije ili mera dostizanja ili ostvarenja cilja. U teoriji sistema kriterijum je definisan kao komparativna prednost sadašnjeg u odnosu na neko predašnje stanje. Ukoliko se ta prednost ne može iskazati jednim kriterijumom, onda se to čini skupom kriterijuma ili kriterijumskom funkcijom. Kriterijumi za merenje ostvarenja cilja operacije treba da budu definisani tako da omogućavaju ocenu željenog u odnosu na postojeće stanje. Radi lakšeg određivanja kvaliteta odabranog cilja, a naročito radi docnijeg provođenja

analize njegovog ostvarenja, mnogi autori smatraju da kriterijum mora omogućavati merljivost.⁵ Međutim, kriterijum ne mora uvek da ima kvantitativni karakter, jer se može definisati i kao mera kvaliteta upravljanja, rukovođenja ili komandovanja, tako da sistem vrednosti iskazuje opisno. U tehničkim sistemima kriterijum može biti funkcija svih mogućih parametara sistema.

Postoje dva prilaza određivanju cilja. Prvi je određivanje cilja bez poznavanja pojedinih ili čak ijednog kriterijuma, a drugi je određivanje na osnovu jasnih i preciznih kriterijuma. Zato se može tvrditi da za svaki cilj, bez obzira na to kako je postavljen, postoji skup kriterijuma na osnovu kojih se kvalitativno i kvantitativno definiše i utvrđuje. Sasvim je drugo pitanje da li donosilac odluke poznaje skup kriterijuma u trenutku kada određuje cilj.

Međutim, najčešće se ne mogu istovremeno zadovoljiti svi kriterijumi iz skupa dopustivih, pa se pre određivanja cilja obavlja njihova selekcija, pri čemu se u obzir uzimaju samo relevantni. Zbog toga ima autora koji smatraju opravdanim posmatranje samo jednog kriterijuma, dok se svi ostali iz skupa sažimaju u jednu kriterijumsku funkciju. Najjednostavniji način za sažimanje kriterijuma jeste pravljenje linearnih kombinacija određenih kriterijuma. No, baš zbog jednostavnosti, taj način je i najneprecizniji. Stoga se sve češće, primenom diferencijalnih jednačina i savremenih računara, modelira i iznalazi „optimalni kriterijum“.

Američki ekonomisti E. Quade, G. Fisher i drugi iz Rond instituta u Santa Moniki smatraju da je pri određivanju cilja najvažniji kriterijum „troškovi – efikasnost“. Pošto on objedinjava tehničke i ekonomske zahteve, i u vojnom rukovođenju, posebno u miru, taj kriterijum će se sve više uvažavati. Međutim, u ratu, a naročito u toku izvođenja borbenih dejstava, ima mnoštvo značajnijih ili kriterijuma približnog ranga.

Izbor kriterijuma pomoću kojeg se određuju kvalitet i vrednost cilja naročito je značajan kada ostvarenje glavnog – imperativnog cilja zavisi od ostvarenja ciljeva podskupova. To je naročito važno prilikom izvođenja operacija, jer se cilj operacije provodi preko ciljeva brigada – pukova, njihovi ciljevi

⁵ „Kriterijum je mera dostizanja zadanog cilja i on mora uvek imati kvantitativni karakter“. M. Stojilković, *Proces donošenja odluke*, VIZ, Beograd, 1984, str. 88.

preko ciljeva bataljona – divizionu, pa sve do vojnika – borca, neposrednog učesnika u operaciji.

Prilikom planiranja cilja operacije ne radi se o postojanju i utvrđivanju samo jednog cilja, već o uređenom skupu, lestvici ili sistemu ciljeva. Zbog toga je za svakog komandanta važno da, prilikom određivanja ciljeva, svakom potcilju odredi mesto u sistemu ciljeva, jer je njihovo ostvarenje međusobno uslovljeno. To je posebno važno za sadejstvo i saradnju između jedinica. Naročiti problem za komandanta nastaje kada umesto jednog treba da odredi više ciljeva (tzv. multivarijabilna funkcija cilja), jer sistem, u načelu, mogu da čine: komplemenarni, indiferentni, konkurentni i ekstremno konfliktni ciljevi. Ukoliko je raznolikost ciljeva veća, utoliko je i njihova kvantifikacija teža. Da bi ciljevi mogli međusobno da budu merljivi treba, ako je moguće, da se prethodno svedu na istu *jedinicu merljivosti*. Međutim, već tada se javlja prvi i možda najteži problem – nalaženje zajedničke jedinice merljivosti. Pošto se ona veoma teško nalazi, često se uvodi funkcija koristi (preferencije).

Kada se određuje cilj operacije moraju se uzeti u obzir svi činioci koji je determinišu, a to su: sopstvene snage i mogućnosti za njihovu primenu; jačina, sastav i raspored neprijatelja; vid borbenih dejstava; osnovni sadržaji borbenih dejstava; prostor izvođenja operacije; karakteristike zemljišta; odnos prema frontu i značaj za borbeno dejstvo na ratištu. Svi ti činioci, načelno, determinišu vrstu operacije, a ona je osnovna odrednica cilja operacije. Tako, na primer, za napadnu operaciju na privremeno zaposednutoj teritoriji cilj može da bude *osvajanje* određenog prostora – teritorije; u odbrambenoj operaciji *zadržavanje* određenog prostora; za diverzantsku operaciju *promena* stanja infrastrukture teritorije; za operaciju protivvazdušnog desanta cilj je njegovo *razbijanje i uništenje* itd.

OSNOVNA OBELEŽJA I DEFINICIJA ZADATKA

U dostupnoj literaturi nema zadovoljavajuće definicije zadatka. U *Vojnoj enciklopediji*, na primer, u definiciji zadatka javlja se i pojam cilj, čime se i u tako značajnoj leksikografskoj građi potencira neodređenost ta dva pojma.

„Zadatak u taktičko-operativnim dejstvima je postavljen ili utvrđen *cilj* koji treba ostvariti određenim snagama, na određenom prostoru i u određeno vreme“⁶ (podvukao Ž.V.).

„Zadatak je ostvarenje određene aktivnosti u preciziranom intervalu vremena“.⁷

Smatramo da je najprihvatljivije da se zadatak definiše kao skup mera, postupaka i aktivnosti usmerenih ka ostvarenju određenog cilja. To znači da između obavljanja svakog zadatka i njegovog uticaja na ostvarenje cilja postoji funkcionalna zavisnost. Oblik te funkcije zavisi od više činilaca, kao što su vreme, prostor, resursi, organizacija itd. Funkcionalna zavisnost se utvrđuje procesom planiranja. Da bi proces planiranja bio sveobuhvatan i da bi obezbedio konzistentnost plana izvođenja zadataka operacije nužno je da obuhvati izgradnju strukture plana, zatim vremensko programiranje – dinamički plan dejstava, i na kraju raspodelu i angažovanje resursa.

Zavisno od prostora, vremena i angažovanih resursa, zadaci se, slično kao ciljevi, mogu podeliti na: strategijske, operativne i taktičke, na bliži, sledeći i krajnji zadatak itd. Svaki od njih ima svoje mesto na lestvici izvršavanja, čime im je određen i redosled. Skup zadataka neophodnih za dostizanje određenog cilja utvrđenih planom i obezbeđenih potrebnim resursima jedna je od varijanata za ostvarenje cilja. Koju će varijantu upotrebe snaga i sredstava u operaciji odabrati komandant zavisi od više činilaca. Međutim, sigurno je da se radi izbora najbolje sve varijante moraju uporediti.

UPOREĐIVANJE VARIJANATA ZA OSTVARENJE CILJA

Preduslov za dostizanje cilja na optimalan način jeste izbor odgovarajuće varijante za njegovo ostvarenje. Zato je, posle pravilnog izbora cilja, veoma važan pravilan izbor varijante (skup zadataka) za njegovo dostizanje. Većina autora smatra da je mnogo važniji pravilan izbor cilja nego varijante. Prema M. Stojiljkoviću: „U procesu odlučivanja važnije je

⁶ *Vojna enciklopedija*, drugo izdanje, knjiga 10, VIZ, Beograd, 1975, str. 635.

⁷ M. Milosavljević i J. Todorović, *Planiranje i razvojna politika preduzeća*, „Savremena administracija“, Beograd, 1990, str. 62.

odrediti realne i moguće ciljeve nego varijante“,⁸ a E. Quade kaže: „Važnije je izabrati pravi cilj nego izvršiti pravi izbor između alternativa. Izbor pogrešne alternative može značiti da je izabran sistem koji je nešto slabiji od najboljeg“. ⁹ Međutim, skoro svi autori se slažu da nema pravog odlučivanja bez više varijanata za ostvarenje cilja, jer ako nema varijanata, nisu potrebni ni kriterijumi. Naime, tada nema dileme za odluku, pa se proces odlučivanja u tom slučaju svodi na „da“ ili „ne“. Ali, ne može se ni svaka zamisao dejstva smatrati jednom od varijanata za izvođenje operacije. Prema S. Thomasu, ¹⁰ svaka varijanta mora da ispuni sledeće zahteve: nezavisnost u pogledu koristi, stvarnu potpunost i vremensku potpunost.

Nezavisnost varijanata u pogledu „koristi“ ostvarena je onda kada komandant, štab ili donosilac odluke može da proceni ostvarenje rezultata jedne varijante nezavisno od procene očekivanog rezultata ostvarenja cilja u slučaju izvođenja operacija prema drugim varijantama.

Stvarnu potpunost varijanta ima ako su za vreme trajanja operacije obuhvaćena – planirana sva raspoloživa sredstva – resursi koji su nužni za ostvarenje planiranog cilja operacije. To znači da moraju biti konzistentni svi elementi plana operacije.

Varijanta izvođenja operacije ima *vremensku potpunost* ako je njenim planom obuhvaćen celokupan vremenski interval potreban za dostizanje cilja operacije. To podrazumeva pravilno određen broj etapa operacije, odnosno njihova dužina mora biti dovoljna za ostvarenje ciljeva etapa.

Za izbor varijanata razvijeno je više naučnih metoda, kao što su: drvo odlučivanja, metod morfologije, Delfi-metod, Brain-storming-metod, PATTERN-metod, višekriterijumska analiza, logički i drugi metodi itd. Međutim, njihova primena prvenstveno zavisi od mogućnosti izrade modela za određenu varijantu. Za svaku očekivanu (moguću) situaciju i izvodljivu varijantu, u odnosu na postavljeni cilj, prognoziraju se rezultati, što omogućava utvrđivanje najefikasnije varijante za obavljanje zadatka. Rezultati se procenjuju upoređivanjem,

⁸ M. Stojilković, *isto*, str. 48.

⁹ E.S. Quade and W. Bousher, *Systems analysis and policy planing*, p. 13.

¹⁰ Maximilian J. Thomas, *isto*, p. 102.

pri čemu se kao bolja varijanta proglašava ona koja daje isti rezultat uz manje konsekvence. Na kraju, u toj fazi rada komande utvrđuje se „prag“ rizika ostvarenja zadatka. Ispod te vrednosti rezultata varijantu treba odbaciti i tražiti drugu.

Sve te ocene, procene i proračuni daju se komandantu kao predlog, nakon čega on donosi odluku, a potom se izrađuje plan operacije, čije se provođenje kasnije kontroliše. Preporučuje se štabu da prilikom formiranja predloga ne daje komandantu necelishodne i teško ostvarljive varijante, jer ga to samo može opteretiti, a u ekstremnim slučajevima i uticati na donošenje loše odluke. Pored navedenog, pri definisanju zadatka treba polaziti i od toga da se omogući njegovo izvođenje, te da, ako bude u funkciji ostvarenja cilja, vodi ka bitnoj promeni operativne situacije u korist sopstvenih snaga i da stvori povoljne uslove za dalja dejstva. Zbog toga je važno da:

- zadatak karakterišu određenost, konkretnost i visoka efikasnost, koja se iskazuje preko optimalnog rezultata;
- za ostvarenje cilja postoji optimalni redosled zadataka, dejstva pojedinih jedinica učesnika operacije. Neostvarenje tog redosleda umanjuje očekivani rezultat operacije;
- samo ispravno postavljeni, jasno definisani i materijalno potkrepljeni zadaci, usklađeni tokom odvijanja operacije, mogu dovesti do ostvarenja postavljenog cilja.

Između zadataka koje treba obaviti radi ostvarivanja cilja i cilja postoji značajna interakcija. To znači da obavljanje jednog zadatka značajno utiče na realizaciju ostalih zadataka, a time i cilja. To zahteva sistemski pristup pri izboru optimalne varijante za obavljanje zadataka strategijske grupacije, jer optimalni cilj strategijske grupacije nije prost zbir optimalnih ciljeva i zadataka jedinica koje učestvuju u operaciji. Zbog toga je neophodno da se planom operacije prvo utvrdi redosled izvođenja zadataka, pa tek onda treba težiti optimalizaciji načina njihovog izvođenja.

U praksi se često utvrđeni zadatak u potpunosti obavi, a cilj ne ostvari. Na primer, komandant korpusa zna da se neprijatelj sprema za uvođenje rezerve u borbu. Da bi to sprečio i olakšao situaciju jedinica u dodiru, odlučio je da jedna mehanizovana brigada izvede proboj kroz neprijateljeve položaje i da prodorom u njegovu pozadinu iznudi angažovanje

njegove rezerve. Komandant brigade je izveo proboj neprijateljevih položaja i duboko prodro u njegovu pozadinu. Međutim, neprijatelj ne angažuje svoju rezervu za napad na brigadu, već je uvodi u borbu na frontu. Očito, komandant brigade je obavio zadatak, ali komandant korpusa nije ostvario postavljeni cilj jer pri njegovom određivanju nisu poštovana sva osnovna načela koja ga determinišu (4. načelo: moguće je praćenje ostvarivanja postavljenog cilja preko kontrole realizacije zadatka). To je još jedan dokaz da postoji visok stepen zavisnosti između cilja i zadatka, pa komandanti jedinica treba više nego do sada da je uvažavaju, a vojna nauka da je dalje istražuje.

REZULTAT KAO MERA KVALITETA OSTVARENJA CILJA

Kvalitet ostvarenja cilja direktno zavisi od *rezultata* dobijenih realizacijom planiranih zadataka za dostizanje željenog cilja. Rezultat je mera dostizanja cilja u odnosu na angažovane resurse, a ima kvantitativnu i kvalitativnu komponentu. Za ocenu kvaliteta jedne odluke i mere dostizanja planiranog cilja koriste se različiti metodi i kriterijumi, od kojih su najrelevantniji kriterijum efikasnosti i kriterijum efektivnosti ostvarenja cilja. U stručnoj literaturi ne postoji opšteprihvaćena definicija za pojmove efikasnost i efektivnost. To i jeste razlog što neki autori ne prave razliku između ta dva pojma, već ih često poistovećuju, što je u suštini pogrešno, jer između njih postoji kvalitativna razlika. Prilikom planiranja određene operacije i utvrđivanja njenog cilja uvek se računa na određene rezultate i efekte koji treba da proisteknu iz uspešno izvedene operacije. Ti efekti se mogu postići različitim obimom angažovanih snaga, za različit vremenski period i uz različite gubitke, odnosno različitim stepenom efikasnosti. To znači da *efektivnost* ostvarenja cilja operacije odražava kvalitativnu komponentu izvedenog plana operacije, koja se u vidu opažanja odražava na okruženje u obliku određenih efekata. *Efikasnost* ostvarenja utvrđenog cilja može se definisati kao sposobnost njegovog dostizanja planiranim obimom angažovanja snaga i utroškom svih ostalih resursa. Efikasnost ima kvantitativni

karakter i mogućnost merljivosti, koja se, najčešće, iskazuje stepenom ili koeficijentom efikasnosti. Između efikasnosti i efektivnosti ostvarenja cilja postoji određena uzajamnost koju tek treba istražiti.

Stepen efikasnosti ostvarenja cilja definiše se kao odnos između očekivanih ili ostvarenih rezultata operacije prema potrebnim resursima ili resursima koje je bilo neophodno angažovati ili utrošiti da bi se postigli ostvareni rezultati. Ako se stepen efikasnosti operacije označi sa E_o , očekivani rezultati ili korist sa R_i , a potrebni resursi za izvođenje operacije sa S_i ($i=1, \dots, n$), onda je:

$$E_o = \frac{R_i}{S_i}.$$

Iz tako formulisanog matematičkog izraza može se zaključiti da stepen efikasnosti ostvarenja cilja operacije raste sa povećanjem rezultata i smanjenjem uložених resursa, odnosno opada ako sa povećanjem resursa ne dolazi do povećanja rezultata.

Efikasnost, a naročito efektivnost operacije teško je utvrditi, pre svega zato što se rezultat ili korist od ostvarenja njenog cilja ne može u potpunosti i egzaktno kvantifikovati. U nekim slučajevima to je lakše ostvarljivo, što zavisi od cilja operacije. Da li će se u toku definisanja cilja operacije težiti najvećoj efektivnosti zavisi od okolnosti u kojima se utvrđuje cilj i izvodi operacija (stanje na frontu i u pozadini, međunarodni odnosi i raspoloženje prema sukobu, odnos snaga itd.). Načelno, u slučaju velike inferiornosti i prilikom izvođenja diverzantskih operacija i operacija na privremeno zaposednutoj teritoriji pri utvrđivanju cilja težište treba da bude na većem stepenu efektivnosti, što može značajno da utiče na podizanje morala boraca i stanovništva, na formiranje pozitivnog stava međunarodnog javnog mnjenja itd. U svim drugim uslovima pri izboru cilja operacije treba težiti maksimiziranju koeficijenta efikasnosti, tj. da se planirani cilj ostvari sa što manje gubitaka, angažovanih sredstava i za najpovoljnije vreme, jer će to biti najviši stepen u gradaciji kvaliteta ostvarenja cilja.

*

Nijedan upravljački, a posebno kibernetiski proces nema smisla ako nije u funkciji ostvarenja pravilno utvrđenog cilja. Pravilan izbor cilja naročito je značajan u oružanoj borbi, jer su operacije, bojevi i borbe ireverzibilni procesi i zbog svoje neponovljivosti zahtevaju veću preciznost pri izboru i utvrđivanju cilja. Korekcija pogrešno odabranog cilja, ako je zbog vremena, prostora i snaga uopšte moguća, izaziva ogromne gubitke, od kojih su najteži i nenadoknadivi oni u živoj sili.

Za vitalnost i konzistentnost, odnosno uspeh operacije, pored pravilnog izbora i definisanja cilja, veoma je važno da se odabere varijanta za njegovo ostvarenje koja uz najmanje konsekvence daje najviše koristi. To je utoliko značajnije kada se uzme u obzir činjenica da se izborom cilja determinišu i skup zadataka i način njihovog izvođenja, pa ukoliko se odabere rešenje iz nekog drugog skupa izostaje otpimalizacija.

U procesu planiranja, pripreme i, naročito, izvođenja operacije veoma je teško precizirati i definisati sve ciljeve i zadatke jer su kompleksni i složeni. Oni se ostvaruju, uglavnom, u uslovima neizvesnosti, što toj problematici daje element stalne neodređenosti. Komandant je, stoga, često u dilemi kako i kojim metodom da izabere najpovoljniju varijantu. Pri tome, nužno je da ona obezbedi da se od mnoštva loših, malo poželjnih i jednog optimalnog izabere baš optimalni cilj. Tu problematiku uveliko otežava i pojmovna neodređenost cilja i zadatka, zbog čega može doći do nepotrebnog gubljenja vremena u procesu donošenja odluka i izdavanju naređenja i zapovesti.

Izvesno je da se cilj operacije može ostvariti samo ako se realizuje određeni skup zadataka, a to znači da postoji uzajamnost i zavisnost između cilja i zadataka za njegovo ostvarivanje. Ukoliko se utvrdi da se zavisnost ponaša po nekom od poznatih zakona čije se iskazivanje može dati putem ekonomatskih, statističkih ili metoda operacionih istraživanja, onda se korišćenjem analogije i poznatih sistemskih modela, zavisno od promene cilja, odmah mogu definisati potrebni zadaci za njegovo ostvarenje. Međutim, najčešće je u savremenim uslovima izvođenja borbenih dejstava odnos između cilja i zadatka specifikum za svaku operaciju. Za ostvarenje cilja postoji

optimalni redosled zadataka, kao i dejstava pojedinih jedinica učesnika operacije. Za svaki drugačiji redosled potrebno je i veće angažovanje resursa.

Zadatak treba da karakterišu određenost, konkretnost i visoka efikasnost, koja se iskazuje preko optimalnog rezultata. Samo ispravno postavljeni, jasno definisani i materijalno potkrepljeni zadaci, usklađeni tokom odvijanja operacije, mogu dovesti do ostvarenja postavljenog cilja. Pri tome, radi kontrolisanja dostizanja cilja nužno je kontrolisati realizaciju zadataka za njegovo ostvarenje. Između zadataka koje treba obaviti radi ostvarenja cilja i cilja postoji značajna interakcija. To znači da obavljanje jednog zadatka značajno utiče na realizaciju ostalih zadataka, a time i cilja. To zahteva sistemski pristup pri izboru optimalnog načina za obavljanje zadataka strategijske grupacije, jer optimalni cilj strategijske grupacije nije prost zbir optimalnih ciljeva i zadataka jedinica koje učestvuju u operaciji. Zbog toga je nužno da se planom operacije prvo utvrdi redosled izvođenja zadataka, pa tek onda treba težiti optimalizaciji načina njihovog izvođenja.

Odnos cilja operacije i zadataka operativnog sastava koje treba izvesti radi dostizanja tog cilja nije još dovoljno istražen, kao ni metode za kvantifikaciju rezultata koji proisteknu nakon završetka operacije. Da bi se to poboljšalo nužna je i znatno šira primena informatičke podrške, uz primenu savremenih metoda naučnog istraživanja.

Literatura:

a) Knjige i udžbenici

1. M. Cupara, *Ekonomski činilac u vojnom rukovođenju*, VINC, Beograd, 1989.
2. N. Čubra, *Kibernetika u rukovođenju razvojem oružanih snaga*, VIZ, Beograd, 1977.
3. B. Jovanović, *Uvod u teoriju vojnog rukovođenja*, VIZ, Beograd, 1984.
4. M. Milosavljević i J. Todorović, *Planiranje i razvojna politika preduzeća*, „Savremena administracija“, Beograd, 1990.
5. S. Marjanović, *Donošenje odluke u privrednim organizacijama*, „Informator“, Zagreb, 1975.
6. J. Ninković, *Teorijske osnove operatike*, VIZ, Beograd, 1985.

7. J. Ninković, *Nastanak i razvoj ratne operacije*, VIZ, Beograd, 1984.
8. J. Petrić, Z. Petrić, *Operaciona istraživanja u vojsci*, VIZ, Beograd, 1974.
9. V. Rjabčuk, V. Kovaljev, *Psihologija komandantovog odlučivanja*, VIZ, Beograd, 1979.
10. S. Sakrisjan, *Prognozirovanie razvitija boljših sistem*, „Statistika“, Moskva, 1975.
11. M. Stojiljković, *Proces donošenja odluke*, VIZ, Beograd, 1975.
12. M. Stojiljković i S. Vukadinović, *Operaciona istraživanja*, VIZ, Beograd, 1984.
13. M.J. Thomas, *Militarisches Fuhren und Entscheiden*, V. Decker's Verlag, Heidelberg, Hamburg, 1978.

b) Stručni radovi, studije i naučni prikazi

1. R. Abduli, *Modernizacija sistema rukovođenja i komandovanja i komandno-informacioni sistemi*, „Vojno delo“, br. 1/1990.
2. B. Gluščević, *Odrednice u procesu odlučivanja*, SKUPS, Vrnjačka Banja, 1969.
3. Gardon R. Sullivan, *Obuka o donošenju odluka na operativnom nivou vođenja rata*, „Informativni bilten prevoda“, Beograd, br. 8/1988.
4. Hans Henning von Sandrart, *Razmatranje borbe po dubini fronta*, „Informativni bilten prevoda“, Beograd, br. 8/1988.
5. Timothy L. Mc Mahon, *Donošenje odluke u savremenom ratu*, „Informativni bilten prevoda“, Beograd, br. 5/1987.
6. R. Šuljagić, *Neki teorijsko-metodološki aspekti ciljeva borbenih dejstava*, „Vojno delo“, br. 6/1988.
7. V. Šepec, *Neprekidnost informacionih tokova – pretpostavka uspešnosti rukovođenja i komandovanja*, „Vojno delo“, br. 4/1987.